

יְדוּד הַלֵּךְ וְשָׁב:

על מרכיב הברזמניות ומשמעותו בשמואל א' פרק יז

צחי כהן

תקציר

סיפורה המוכר של מלחמת דוד בגוליית (שמ"א יז) עושה שימוש מרוכז בכלי ביטוי ספרותי – התיאור הסינכרוני, הברזמני – המוכר מסיפורים נוספים במקרא, אולם הופעתו כאן מרוכזת במיוחד. המאמר ידגים ויאפיין את השימוש במרכיב ספרותי זה וינסה להציע פשר למופע המרוכז שלו דווקא בסיפור זה. נציע כי מלבד אווירה אירונית כלפי מאמצי שאול והצלחת דוד יש בסיפור גם ביטוי לממד בולט ומרכזי באישיותו של דוד כפי שעולה מתיאוריו בפרקי ספר שמואל ובמזמורי תהילים, ושמה אף רמיזה לתפיסת אלוהות חדשה שדוד מנסה להנחיל בישראל.

מילות מפתח

ברזמניות, זמן-מרחב, דוד וגוליית, שמואל א', ספרות, מקרא

א. מבוא

סיפור מלחמת דוד בגוליית המסופר בפרק יז בשמואל א'¹ הוא סמל מוכר ושגור מאז ימים קדמונים ועד לשיח המודרני, הישראלי והבינלאומי. מלחמתו של החזק והמנוסה בנער צעיר וחדור אמונה, ובעיקר תבוסתו של הראשון כנגד כל הסיכויים, הם סמל רב עוצמה המלהיב את הדמיון והמעשה.

חלק לא קטן מעוצמתו של הסיפור טמונה באופן מסירתו בכתובים: זהו סיפור מורכב, מתוחם ובנוי לתלפיות. הסיפור אומנם נטוע בהקשר רחב יותר, בין סיפור משיחת דוד בסתר בידי שמואל הנביא (פרק טז) ובין סיפור תחילת יחסיהם המורכבים של דוד ובית שאול (בפרק יח), אך למרות שלשם הבנתו המלאה של הסיפור דרושה הכרות וקריאה בפרקים הקודמים והבאים, עדיין הסיפור עומד, כיחידה סיפורית וספרותית בפני עצמה בעלת מאפיינים ייחודיים, שאחד מהם, אבחנו ומשמעותו, יעמוד במרכז עיונו.

1 כל מראי המקום לפרק זה יובאו מעתה ללא ציון הספר והפרק.
פרק זה זכה לפירוש ולניתוח במקומות רבים, ומתוכם נציין את שני אלו: י' רחמן, הסיפור בכתבי הקודש, רעננה תשס"ז, פרק שביעי, עמ' 110–132; J. P. Fokkelman, *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel I & II*, Netherlands 1986, pp. 143, 208.

לציטוט (מדעי הרוח) – צ' כהן, "יְדוּד הַלֵּךְ וְשָׁב": על מרכיב הברזמניות ומשמעותו בשמואל א' פרק יז, חמדעת, יא (תשע"ט).

קישור למאמר: <https://bit.ly/2JUIIUn>

פרטי מחבר:

ד"ר צחי כהן

הקריה האקדמית אונו

דוא"ל: evic41@gmail.com

כוונתנו למרכיב הסינכרוניות (ברזמניות) שבתיאור מאורעות הפרק. סיפורנו אינו המקום היחיד במקרא שבו נמסר תיאור מאורעות ברזמניים,² אולם דומה כי ריבוי ההתייחסויות לברזמניות ואופייה הייחודי בסיפורנו, שעליו נעמוד להלן, מייחדים את פרקנו ממקרים דומים אחרים.³

פרשנים ומבקרים מוקדמים ומאוחרים עמדו על כך שבפרקנו ישנן חזרות וכפילויות מרובות, והחדשים כדרכם מיהרו והציעו לראות בנוסחו המקוצר המופיע בתרגום השבעים B את נוסחו המקורי של הסיפור.⁴ בדברינו להלן ננסה להראות כי לא חזרות מפאת טעויות העתקה יש כאן אלא תחבולה ספרותית מכוונת שנועדה לכתחילה ליצור אפקט של כפילות וברזמניות, הגורמות למי שלא מודע לאופן פעולת האמצעי הספרותי למראית עין של עומס וייתור.

להלן נמחיש ונדגים את טענתנו בדבר מרכזיות האמצעי הספרותי של התיאור הסינכרוני, הברזמני, של אירועים כמוטיב בולט ומרכזי בפרקנו, ולבסוף ננסה להציע משמעות לבחירה המודגשת באמצעי ספרותי זה.

2 ניתן למנות ככאלה את מאבק יעקב באיש טרם פגישתו בעשו (בר' לב 24–32) ואת סיפור בלעם ואתונו (במ' כג 21–35). על אופיים הסינכרוני של שני המעשים עמד א' סמט, עיונים בפרשיות השבוע, סדרה ראשונה, מעלה אדומים תשס"ג, אם כי שני המקרים הנ"ל אינם בדיוק בעלי אותו אופי ברזמני שעליו נעמוד להלן בסיפורנו. במקרא ישנם תיאורים נוספים של אירועים המתרחשים במקביל, כשני תיאורים חתומים וסגורים, ורק קריאה זהירה ודקדוק בזמנים יגלו כי התרחשו במקביל זה לזה: כזה למשל הוא מעשה יהודה ותמר (בר' לח) המקביל בזמן התרחשותו לסיפור תולדות יוסף במצרים. מקום נוסף שבוולטת ומובלטת בו הברזמניות היא סיפור תלאות איוב שבהן מודגש חזור והדגש 'עוד זה מְדַבֵּר וְזֶה פָּא' (איוב א 16; 17; 18), ואולי שם הדגש אינו על ברזמניות מלאה אלא על חפיפה. באופן מסוים גם סיפור משה בבית יתרו (שמ' ב 11–14; 28) סינכרוני לשהיית יתרו בני ישראל במצרים, אולם מוקד הסיפור שם מוסט כולו אל משה ואין תיאור מקביל של המתרחש לבני ישראל שנותרו במצרים למעט שמ' ב 23–25; ד 27. תיאור סינכרוני מכוון שנועד ליצור אפקט של התכנסות לקראת שיא דרמטי מצוי בתיאור חטא העגל וירידת משה מהר סיני (שמ' לב), אולם שם, בניגוד לפרקנו, נעשה שימוש יחיד באמצעי: פסוקים 1–6 מתרחשים במקביל להתרחשות המתוארת בפסוקים 7–18 עד להתלכדותם בפסוק 19. בפרקנו נראה כיצד נעשה שימוש מרובה באמצעי ספרותי זה. רובו ככולו של ספר מלכים, מרגע פיצול המלוכה ועד נפילת ממלכת ישראל, הוא תיאור סינכרוני אדיר ממדים של המתרחש בשתי ממלכות שכנות. כל אלה שונים מן המאפיין הייחודי שעליו נבקש להצביע בפרקנו.

3 ה' יזון, 'ספור דוד וגלית: יצירה אפית או עממית', הספרות, 23 (1976), עמ' 23–41, עומדת על מרכיב הברזמניות בסיפור (בצורה מצומצמת יותר ממנה שנפרט בדברינו) וטוענת כי 'ארגון מאורעות על צירי זמן בו זמניים נדיר במעשיה, אך ידוע גם מן האפיקה (כך, למשל, ב"אודיסאה", הרפתקאותיו של אודיסאוס ובנו הן שתי שרשראות ברזמניות של מאורעות).

4 ראו למשל: ש' אברמסקי ומ' גרסיאל (עורכים), עולם התנ"ך – שמואל א, תל אביב 1996; מ' גרסיאל, ספר שמואל א': עיון ספרותי, רמת גן 1983, עמ' 125, הע' 20; שמואל א, עם מבוא ופירוש מאת ש' בראפרת, בסדרה מקרא לישראל, בעריכת ש' אחיטוב, תל אביב 1996, בפרק 'גבורת הרועה'.

הזמן עמד במרכז עיונים ביקורתיים וספרותיים רבים מאז תחילת המחקר האקדמי ביצירה הספרותית,⁵ וביתר שאת בשנות החמישים והשישים של המאה העשרים עם עליית הגישה הסטרוקטורליסטית. חוקרי הספרות הפנו את תשומת לב הקורא והמעייין למשחקי הזמנים והמסירה, עיוותיהם וסידורם מחדש בידי המחברים, ולמשמעויות ואפקטים של פעולות אלה על תוכן היצירה ועל חווייתו של הקורא אותה. בין האמצעים הספרותיים הנוגעים לזמן ביצירה הספרותית ניתן למנות את הפרולפסיס והאנאלפסיס, כלומר המסירה המקדימה של העתיד להתרחש,⁶ או המאוחרת של מה שכבר אירע,⁷ וכן את ארגונו המכוון של משך הסיפור, כלומר מסירתו של אירוע שנמשך זמן רב בתיאור קצר ביותר⁸ או מסירה ארוכה במתכוון של אירוע קצר מאוד, שנועדה ליצור השהייה מכוונת.⁹

כאמור, האמצעי הספרותי שנתמקד בו בדברינו כאן הוא המסירה הסינכרונית;¹⁰ כלומר תיאורם במקביל של שני אירועים, בדרך כלל במקומות מרוחקים או משני צידי של המתרחש בעימות, המתרחשים בעת ובעונה אחת. המסירה יכולה להיות בצורה נפרדת אך סמוכה, כלומר תיאור אירוע א' ולאחריו תיאור אירוע ב', שהתרחש באותה עת ובמקום אחר; או בדרך כלל יכול אחד התיאורים או שניהם אזכור של האירוע השני או הזמן הזהה שבו התרחשו. אפשרות נוספת היא תיאור מעורב של שני האירועים, המקשה על הקורא בהפרדת קטעי האירוע המעורבים, אך

- 5 המפורסם והנחרץ שבמאבחי הזמן כעומד במרכז היצירה הספרותית הוא ג"א לסינג, לאוקאון או על גבולי הציור והשירה, תל אביב 1983. לסינג, חוקר ספרות גרמני בן המאה השמונה עשרה, הבחין בין אומנויות החלל (הציור והפיסול ושאר האומנויות הפלסטיות), המתארות רגע מסוים ונקלטות בבת אחת, לבין אומנויות הזמן (השירה, הספרות והמוזיקה), הדורשות מן הקורא/מאזין זמן ממושך לקליטתן. לסינג האריך לדון שם במרכיבי הזמן בספרות.
- 6 במקרא תתורץ חריגת הזמנים הזו באמצעי כגון הנבואה או החלום ופרשנותם- המתרימים את ההתרחשות
- 7 'אמית, לקרוא סיפור מקראי, תל אביב תש"ס, עמ' 114, מונה כדוגמה לאמצעי זה את סיפורי התהוות והתעצמות אויביו של שלמה בטרם מלוך רחבעם בנו (מל"א יא 14-40), המתרחש למעשה בטרם תום ימי שלמה וחטאיו, המתוארים באותו פרק בפס' 11-13.
- 8 לדוגמה: 'יִשְׁפָּם אֲבָרְהָם בְּפֶקֶר' ומייד 'בְּיֹם הַשְּׁלִישִׁי...' (בר' כב 3-4).
- 9 'יִשְׁלַח אֲבָרְהָם אֶת־יָדוֹ וְיִקַּח אֶת־הַמֶּאֱכָלֶת לְשַׁחֵט אֶת־בְּנֵי' (שם, 10). יש שים לב לאורך התיאור המוקדם להושטת היד, עוד בטרם לקיחת המאכלת, תנועת יד אחת שמשכה שניות ספרות, לעומת החיפזון והדלות המילולית שבאמצעותם תוארו שלושה ימי הליכה רבימתח (ראו לעיל הערה 8).
- 10 בקולנוע כמעט כל הסיפורים נמסרים באופן סינכרוני, עד כי קשה להעלות על הדעת סרט שבו הסיפור עוקב אחרי המתרחש במקום אחד בלבד או גיבור יחיד בסדרת אירועים רודפת. כמעט לעולם יהיו יותר מגיבור או מוקד אחד, וכמעט בכל הסרטים הסיפור יעקוב אחרי התרחשות לפחות בשני מקומות או זמנים במקביל. תדירות אמצעי המסירה הסינכרונית בקולנוע, ובעקבותיה גם בספרות המודרנית, הכהה משהו את רגישותנו לאמצעי זה. כיוצא דופן בולט ניתן לציין את סרטו של היציקוק 'חלון אחורי' (1954). ראו עליו: D. Spoto, *The Art of Alfred Hitchcock: Fifty Years of His Motion Pictures*, N.Y 1976, pp. 237-249; J. Belton, *Alfred Hitchcock's 'Rear Window'*, Cambridge 2002, pp. 1-4

מגביר מאוד את אפקט הברזמניות. להלן נראה כי בפרקנו רוכזו תיאורים ברזמניים מכל הסוגים שתוארו לעיל.

בפרקים שלהלן נקרא את פרק יז קריאה צמודה תוך מתן דגש על איתור הנקודות שמיושם בהן תיאור סינכרוני. עוד נעמוד על מרכיבים נוספים בתיאור הזמן בפרק ועל נקודות מהותיות להבנתו. לסיכום הדברים ננסה לעמוד על פשר מופעיו הרבים של האמצעי הספרותי של התיאור הסינכרוני בפרקנו.

ב. פתיחה: התכנסות הכוחות הלוחמים

הברזמניות, הניסיון לתאר תמונת מצב המתרחב באותה עת בשני מקומות, מתחילה בפרקנו כבר בפסוקי הפתיחה המגוללים את תחילתו של העימות הצבאי בין מחנה ישראל למחנה פלשתים:

וַיֵּאָסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת־מַחְנֵיהֶם לְמַלְחָמָה וַיֵּאָסְפוּ שָׂכָה אֲשֶׁר לַיהוּדָה וַיַּחְנוּ בֵּין־שׂוֹכָה וּבֵין־עֲזֹקָה בְּאֶפְסֵי דָמִים. וְשָׂאוֹל וְאִישׁ־יִשְׂרָאֵל נֶאֱסְפוּ וַיַּחְנוּ בְּעֵמֶק הָאֵלָה וַיַּעֲרֹכוּ מַלְחָמָה לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים. וּפְלִשְׁתִּים עֹמְדִים אֶל־הָהָר מִזֶּה וְיִשְׂרָאֵל עֹמְדִים אֶל־הָהָר מִזֶּה וְהִגִּיא בֵּינֵיהֶם. (פס' 1–3)

ישראל ופלשתים, במערכה נוספת בסדרת מערכותיהם על השליטה בשדרת ההר המרכזית,¹¹ נערכים באותו זמן לקרב בשני קצותיו של עמק האלה.¹² זהו תיאור סינכרוני עדין, מתבקש, שאינו חורג או בולט מתיאורים רבים אחרים של התכנסות לקרב¹³ או למפגש,¹⁴ שבו מתוארים מהלכי שני הצדדים בזה אחר זה. אולם בהמשך הפרק, עם הצטברות עוד ועוד תיאורים ברזמניים או מקבילים של התרחשות, תיזבע גם פתיחה זו באור בולט יותר.

לאחר תיאור ההיערכות הכללית של שני המחנות, מתוארת יציאתו של גוליית מגת,¹⁵ איש הביניים הענק,¹⁶ לחרף את מערכות ישראל. נשים לב כי גם תיאור

11 המשך הקרבות המתוארים בשמ"א יג–יד. ומעניין שגם שם שאול המלך ההססן, שנותר מאחור עם עיקר כוחו, נושע ביוזמתו של גיבור צעיר כמעט בודד (יונתן המלווה בנערו) החדור אמונה, יוזמה וחוצפת נעורים, שהביא במהלך צבאי אחד למנוסת צבא האויב כולו.

12 תיאורו הפעלתניטכסיסני של יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, (תרגום: א' שליט), ירושלים 1944, ספר שישי, שורה 170, כאילו שאול הכריח את הפלישתים בעצם בחירת מיקום מחנהו לעבור מן העמק לגבעה הסמוכה, נראה כלא מתאים להתנהלותו הסבילה של שאול לאורך המערכה כולה.

13 ראו למשל שמ"א ד' 1.

14 ראו תיאור מפגשם של משה ואהרן בהר האלוהים, שמ"ד 18–29.

15 גוליית נקרא בשמו המלא רק כאן ובשאר הפרק הוא מכונה הפלשתי, וכן ננהג גם אנחנו. ההסבר לכך הוא שהסיפור מסופר מנקודת ראותם של ישראל, ואולי בהמשך של דוד עצמו, שלא ידעו את שמו.

סיפור על הכאת גיבור בשם זה מופיע גם בשמ"ב כא 19 בתוך סיפור הכאת ארבעת בני הרפה בידי דוד וגיבוריו- אולם שם מכהו אלחנן בית הלחמי, וברד"א כ 5 אלחנן בן יעיר מכה את 'לחמי אחי גלית'. ייתכן שהיה יותר מגיבור אחד בשם זה במחנה פלישתים, וייתכן גם שאכן

יצאת גוליית נקטע בתיאור היצוניותו של גוליית וחימושו,¹⁷ שאומנם אינו תיאור ברזמני של שתי התרחשויות.¹⁸ מרכיב נוסף בנאומו של הפלשתי הקרוב לנושא שבו אנו עוסקים הוא תיאור העתיד המפוצל שהפלישתי מציע: 'אִם יִוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכְנִי וְהִינּוּ לְכֶם לְעִבְדִים וְאִם יִנְיֶי אִוְכַלְלוּ וְהִפִּיתִי וְהִינּוּ לְנֹו לְעִבְדִים וְעִבְדְתֶם אֹתָנוּ' (פס' 9).

כלומר, לפנינו שתי התרחשויות עתידיות מפוצלות שאינן יכולות להתקיים במקביל: בעתיד הקרוב הנראה לעין או שאנו נעבוד אתכם או שאתם תעבדו אותנו.¹⁹ את האפשרויות המפוצלות הללו מציג הפלשתי על רקע שלילתו את העתיד

גרסת דברי הימים היא המדויקת. מכל מקום, להלן נאריך להוכיח שסיפורנו מעוצב כולו לפרטי פרטי כדי להתאים לדוד דווקא.

16 דומה כי הדגשת גובהו המרשים של גוליית, מעבר להיותה נתון חריג המשתלב בכלל הנתונים החריגים של היצוניותו ופירוט תיאורה, נועד לייצר ניגוד לשאול, שמצא חן בעיני העם מאחר שהיה 'משקמו וּמְעֵלָה גְבֵהָ מִפְּלֵהֶם' (שמ"א ט 2) אולם הכוזב בחוסר נכונותו כאן, וכן במלחמה הקודמת עם פלישתים (ראו לעיל הערה 11) לצאת לבדו לתשועת העם. דברים דומים כתב הרב י' מדין, 'מגילת בתישבע', מגדים, יחי"ט (תשנ"ג), עמ' 67–167 – בעמ' 141 ובהערה 237 שם.

17 תיאור היצוניותו של אדם, ובוודאי ברמת פירוט כזו ש'זוכה' לה גוליית, היא חריגה ביותר במקרא כולו המתאפיין בתיאור קמצני בפרטים. על כך עמד א' אוארבך, מימוזיס, ירושלים תשי"ח, בפרק 'צלקתו של אודיסאוס' (עמ' 3–19). מעניין כי דווקא תיאורו של גוליית, ניצג של תרבות הקרובה לתרבות ההומרית, שכה עשירה בתיאורי תיאורי היצוניים, זכה לתיאור הומרי כמעט. ואכן חימושו של גלית: מצחה, שריון, חרב מעל לכתפיים, צינה, כובע וחנית הוא בדיוק חימושו של אלכסנדרוס-פאריס, ראו הומרוס, איליאדה, (תרגום: ש' טשרניחובסקי), ירושלים ותל אביב תשי"ד, ספר שלישי, שורות 328–338. להרחבת נקודה זו ראו עוד: S. Frolov, and A. Wright, 'Homeric and Ancient Near Eastern Intertextuality in 1 Samuel 17', *Journal of Biblical Literature*; 130, 3 (2011) pp. 451–471. "ידין, תורת המלחמה בארצות המקרא, רמת גן תשכ"ג, עמ' 234, עמד על היעדרה של הקשת ממגוון החימוש שנושא עימו הפלישתי וכן על ניצולו של דוד את היעדר זה בקולעו בפלשתי בקלע, מחוץ להישגם של כלי הנשק שבהם היה חמוש. בהקשר לעיונו נציין כי לאורך האיליאדה כולה, שבלביה עומד קרב הביניים המפורסם בין הקטור לאכילס (וקרבות ביניים נוספים), מתוארת התרחשות ברזמנית: מאבק אלים המקביל למאבקן של טרויה וערי יוון אלו באלו. ייתכן שעיצובו של פרקנו משמש מעין פרודיה על סגנון זה שמשמעותה: אכן יש התרחשות מקבילה אולם היא התרחשות על הארץ ולא אלי שמיים גחמניים; המאבק כולו מתרחש על הארץ ובהשראתו של אל אחד ורב כוחות. בעוד רק מלחמת דוד בגוליית היא קרב הכרעה בין עמים, קרב הביניים כאמצעי הכרעה בין כוחות לוחמים אינו מופיע רק כאן: הוא מופיע מפורשות גם בשמ"ב ב 13–17, ורמזו בחלק מתיאורי הישגי הגיבורים בשמ"ב כא 18 ואילך ובה"א, יא, 23. ראו בנושא זה את דבריהם של ידין, שם, עמ' 234–235; מ' גרסיאל, 'היסטוריה וריאליה בתיאור המערכה בעמק האלה וקרוב דוד וגלית', א' שמואלביץ (עורך ראשי), זירת קרב: קרבות הכרעה בארץ-ישראל: ספר יובל לכבוד פרופ' מרדכי גיחון, פרופ' יהודה ואלך בהגיעם לגבורות, תל אביב תשס"ז, עמ' 27–29; ד' פרידמן, הרצחת וגם ירשת: משפחה, מוסר וחברה בסיפורי המקרא, תל אביב 2000, עמ' 51–59.

18 אולי למעט המשפט 'וְנִשָּׂא הַצֶּנֶה הַלֵּךְ לְפָנָיו' (פס' 7), שככל הנראה משמעותו שנושא הצינה, הלוא הוא מגן הגוף הגדול, נוהג היה ללכת לפני הפלשתי בכל פעם שבו יצא לקרב, זאת כחלק מתיאור חימושו של גוליית.

19 אפשרות נצחונו שלו נראית לגוליית סבירה יותר, וזאת מכך שאת האפשרות שהוא ניצח וישראל יהיו לעבדי פלישתים גוליית מתאר בצורה מפורטת ומוכפלת לעומת האפשרות שניצח ישראל ניצח אותו.

הסביר יותר שאמור היה להתרחש באופן טבעי כהמשך ישיר להתרחשויות שתוארו עד כאן. יש לציין כאן שהעתיד המפוצל העולה מדברי הפלשתי אינו תואם בדיוק לנושא מאמר זה, ההתרחשות הברזמנית, אך הוא קרוב אליו בהיותו תיאור המתייחס לזמן (עתיד) ומכיל שתי התרחשויות מקבילות. השומע מדמיין ברזמנית שתי תוצאות אפשריות לקרב הביניים.

'לְמָה תִּצְאוּ לְעָרֶךָ מִלְחָמָה' (פס' 8), כלומר מה הטעם בהתנהלות האוטומטית והבזבזנית של לחימה כוללת של שני המחנות אם ניתן להכריע את הסכסוך במחיר הרוג אחד בלבד?

תגובתם של שאול וכל ישראל לאתגר שהעמיד הפלשתי היא פחד גדול (פס' 11).²⁰

ג. דוד נשלח לשדה הקרב

בפס' 12 אנו נתקלים לראשונה במעבר הסינכרוני החרוף והגלוי בפרקנו: 'וַיִּדְוֶה בְּאֵישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְשָׁמוּ יְשִׁי וְלוֹ שְׁמֹנֶה בָּנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּאֲנָשִׁים'.

מעבר לסינכרוניות המתאפיינת במעבר מקום ונושא התיאור, מתיאור שדה הקרב ולוחמי ישראל המפוחדים למשמע אתגרו של הענק הפלשתי אל עבר תיאור מקומו המשפחתי של דוד בן ישי, בולט בפסוק ההדגש הזמני: 'והאיש בימי שאול זקן...'. הפסוק טורח ועושה סינכרוניזציה (=התאמת לוחות זמנים) בין שני נושאי התיאור כדי למקם זה לצד זה מבחינת זמן התרחשותם, עוד בטרם יצר את הזיקה הסיפורית-התוכנית בין שני התיאורים.

כעת נפגשים שני צירי הסיפור לרגע בטרם ישובו ויפרדו: 'וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשָׁת בְּנֵי־יְשִׁי הַגְּדֹלִים הֵלְכוּ אַחֲרֵי־שָׁאוּל לְמַלְחָמָה וְשֵׁם שְׁלֹשָׁת בְּנָיו אֲשֶׁר הֵלְכוּ בְּמַלְחָמָה אֱלִיאָב הַבְּכוֹר וּמִשְׁנֵהוּ אַבִּינָדָב וְהַשְּׁלִישִׁי שָׁמָה' (פס' 13).

החזרה המשולשת על פעלים משורש יל"כ ('וילכו... הלכו... הלכו') נועדה להדגיש את הדינמיות והתנועה השולטים בבית ישי בעת שבה מתרחש הסיפור,²¹ תחושה שהבית כולו הולך לקרב: שלושת הבנים הגדולים, המשמעותיים עבור ישי אביהם.²² ומיד חוזר הסיפור ומתמקד בדוד: 'וַיִּדְוֶה הוּא הַקָּטָן וְשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הֵלְכוּ אַחֲרֵי שָׁאוּל' (פס' 14).

20 כדרכו, יוסף בן מתתיהו (לעיל הערה 11) מתאר את המצב תיאור אוהד יותר לישראל ואומר (שם, שורה 174) שפחדם החל רק לאחר שהפלישתי התמיד בהצבת האתגר ולא כתגובה מיידית.

21 רד"ק פירש שתכלית הכפילות והשילוש היא להדגיש שבני ישי היו רגילים ללכת אחר שאול.

22 עיינו שמ"א טז 5-11.

ההדגש בפסוק זה הוא על הלעומתיות: אומנם דוד הוא גיבורו של פרקנו והוא עתיד להיעשות לגיבור ישראל, אולם בשלב זה מעמדו נחות אפילו בתוך ביתו שלו.²³ ולעומת אחיו ההולכים בצורה מודגשת מאוד למלחמה יחד עם שאול המלך, הליכה של דוד מוצגת באופן שונה: 'וְדָוִד הָלַךְ וַיָּשָׁב מֵעַל שְׂאוּל לְרַעוֹת אֶת־צֶאֱן אָבִיו בְּיַתְלָחֶם' (פס' 15).

אחיו ההולכים בצורה משמעותית מאוד עבור הבית כולו למלחמה, ואילו דוד הולך ושב, בצורה שכמעט ואינה מודגשת בביתו, מבית המלך לבית אביו. התפקיד שדוד זכה לו בבית המלך,²⁴ ותשומת הלב החיובית שכבר החל מקבל בפרק הקודם מאת המלך, ובוודאי מעמד המשיחה המרשים (אך החשאי) שבני המשפחה היו עדים לו, לא שינו את מעמדו של דוד בבית ישי. עם שובו מבית שאול, חוזר דוד למטלות האח הקטן והפחות אהוב.²⁵ נדגיש כי הפסוק עצמו מתאר מציאות סינכרונית שבה דוד עצמו 'הולך ושב', כלומר חי בשתי מציאויות חיים מקבילות (שונות אך דומות: הן בבית המלך והן בבית אביו דוד הוא מקטני הקטנים הנאבק לבסס לו מקום). נדגיש שוב: כוונתנו אינה שדוד אכן חי ברזמנית בשתי נקודות זמן ומרחב, אלא שתודעתית, מבחינת דוד – ועל כן גם בסרטוט דמותו בכתובים – דעתו ונפשו של הנער הצעיר נודדות בין מטלותיו כצעיר האחים ובין העולמות הנפתחים לו בבית המלך.

ושוב חוזר הכתוב ומדגיש את סינכרוניות התיאור: 'וַיֵּגֶשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשָּׁפֵם וְהַעֲרָב וַיְחִיצֵב אֶרְפָּעִים יוֹם' (פס' 16). בפסוק זה חוזר הכתוב וממקם את הקורא: בינתיים, בזמן שאני מוסר לך את תיאור מצבו ומעמדו של דוד בבית אביו, אל תשכח כי קרב ההתשה הפסיכולוגי שמנהל הענק הפלשתי מול מחנה ישראל נמשך והולך, ושוב

²³ דומה ששירו ההיתולי של דני סנדרסון 'גוליית' בביצועה של להקת כוורת היטיב לקלוט אוירה זו ולתארה בשורה הקולעת: 'חוץ משני גמלים וגדי' // עוד לא ידעו אז מיהו'. להרחבה על סנדרסון ולהקת כוורת באופן כללי ראו, א' סרוסי ומ' רגב, מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל, רעננה תשע"ד, עמ' 194–198. י' רחמן (לעיל הערה 1) מציעה שלושה הסברים לברזמניות של תיאור מלחמת דוד וגוליית: בוז המספר המקראי לכוח שגוליית מסמל, סלידת המקרא מהתנשאותו וביטוי להערכת המקרא לאישיות מורכבת המתגלה לאורח סיפורים ועלילות ולא במופע חד-פעמי.

²⁴ לא נדרשנו כאן לשאלה המתבקשת בדבר הסתירה לכאורה בין התבססות דוד בבית שאול המתוארת בפרק טז לבין ההכרות הקלושה (בפסוק בו אנו עומדים) או העדר ההכרות (להלן פסוק 55 ובמקומות נוספים בפרקנו) של שאול את דוד, וראה דיון התלמוד בשאלה זו, בבלי, יבמות עו ע"ב. עיסוק מלא ומחדש בנושא זה ניתן למצוא במאמרה ר' וולפיש, 'עיון חדש בשמ"א ט"ז–י"ז', מגדים, לב (תש"ס), עמ' 57–68. כיוון אחר, המרכז את ההתמודדות עם שאלה זו בקרב שורה של פרשנים, מציע ש' בראפרת (לעיל הערה 4), עמ' 219–220.

²⁵ כסיפור יוסף ואחיו (בר' לז 13–14), הדומה בנקודות רבות לסיפורנו (כפי שעמד על כך י' גרוסמן, 'המסרים שבסיפורי שליחות יוסף לאחיו ושליחות דוד אל אחיו אל המחנה', מגדים, כד [תשנ"ה], עמ' 9–19), האח הצעיר, יוסף, הוא זה שלא נשלח לרעות את הצאן דווקא משום שהוא האהוב בבנים.

מדגיש הכתוב את בו זמניות ההתרחשות: 'ארבעים יום', כלומר האירוע שתואר בפסוקים 3–11 חזר ואירע יום ביום במשך ארבעים יום.²⁶

ושב חוזר הכתוב אל בית ישי, אך הפעם לא לתיאור כללי של מעמדו של דוד בבית אביו, אלא לאירוע ספציפי, שהתרחש בו זמנית להתגרויות הפלישתים במחנה ישראל:

וַיֹּאמֶר יְשׁוּעַ לְדָוִד בְּנֹוֹ קַח־נָא לְאַחֶיךָ אִיפֹת הַקְּלִיא הַזֶּה וְעֲשֵׂהָ לְחֶם הַזֶּה וְהָרֵץ הַמְּחַנֶּה לְאַחֶיךָ. וְאֵת עֲשָׂרַת חֲרָצֵי הַחֶלֶב הָאֵלֶּה תָּבִיא לְשֵׂרֵהָאֶלֶף וְאֶת־אֶחָיֶךָ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם וְאֶת־עֲרֹבָתָם תִּקַּח. (פס' 17–18)

אף בפסוקים אלה ישנו מאפיין ייחודי, הפוך במידת מה למגמה שבה אנו עוסקים בענייננו והוא ההצבעה הקונקרטית 'הזה/האלה', החוזרת שלוש פעמים – בהצבעה על הקליא על הלחם ועל חריצי החלב, שלושה מוצרים ספציפיים שישו מורה לדוד לקחת אותם ודווקא אותם לאחיו; הצבעה שלמעשה הפוכה לסינכרוניות כיוון שהיא ממוקדת דווקא בחפץ קונקרטי אחד במציאות ולא מנסה לפזר את תיאורה למספר אירועים מקבילים. תיאור שליחות דוד נחתם בתזכורת לסינכרוניות ההתרחשות, באותו זמן ובמקום אחר: 'וְשָׂאוֹל וְהָמָה וְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק הָאֵלֶּה נִלְחָמִים עִם־פְּלִשְׁתִּים' (פס' 19). באותו זמן שישו שולח את דוד, שאול ואחי דוד (המה) וכל שאר ישראל נלחמים עם פלשתים. מעניין לציין את מיותרותו לכאורה של פסוק זה:²⁷ הרי רק לפני שלושה פסוקים שמענו כי הפלישתים ניגש פעמיים ביום לאיים זה ארבעים יום. האם באמת הכרחי להזכיר לנו כעבור שלושה פסוקים כי אחי דוד ושאוול וכל ישראל נלחמים עם פלשתים?

נראה כי פסוק זה ממלא תפקיד נוסף מעבר להדגש הברזמני ולייצור תחושת ההתרחשות המקבילה בשדה הקרב ובעולם 'האזרחי', והיא נימוק דאגתו של ישי לבניו עד כדי שליחת דוד: מלחמה הנמשכת ארבעים יום היא מחזה נדיר מאוד בעולם העתיק המתנהל בקרבות פנים אל פנים, להבדיל מקרבות מצור. רוב רובם של הקרבות הגדולים בין צבאות סדירים המתוארים במקרא נמשכו בין יום אחד²⁸ לימים אחדים. הדבר מסתבר לאור הקשיים הלוגיסטיים באחזקת צבאות בסדר הגודל שבו נלחמו בעולם העתיק,²⁹ וכן לאור המאמץ הפיזי הכביר שנדרש מן

²⁶ ארבעים יום הוא כמובן מספר טיפולוגי שנועד לציין תקופה משמעותית, והוא מעלה על הדעת בין היתר את משך שהות משה על הר סיני בעת קבלת התורה. דומה שלכן רומזים דברי התלמוד הבבלי, סוטה מב ע"ב, בצינו: 'ויתיצב ארבעים יום, א"ר יוחנן: כנגד ארבעים יום שנתנה בהן תורה'.

²⁷ יזון (לעיל הערה 3), עמדה על חריגותו של הפסוק ומציינת כי תכליתו היחידה של פסוק זה היא ייצור הברזמניות.

²⁸ שלפעמים הספיק אך בקושי ללחימה, ועל כן נדרשה עבורו הארכה, כמו למשל ביהו' י 12.
²⁹ לא ברור אם צבא שאול בשלב זה היה צבא מתנדבים, כמשתמע מתיאור הגעת אחי דוד לצבא, או שמא היה צבא סדיר, כזה ששמואל מאיים בנאום משפט המלך שלו כי המלך העתידי לקום בישראל יקים לו (שמ"א ח 7–21). מרמזים שונים בפרקנו, כגון מרכיבים 'מקצועיים' במחנה

הלוחמים בעת קרב שבו נדרשו להפעיל את איברי גופם ללא הרף. בעורף לא ידעו, ככל הנראה, על הענק הפלשתי המונע את התלקחות הלחימה ותהו כיצד ומדוע נמשכת המלחמה זמן כה רב, אולם החלו להיות מודעים לבעיית האספקה המחריפה והולכת במחנה ישראל, שבוודאי לא נערך לשהייה כה ממושכת בשדה הקרב.³⁰

תכליתו של הפסוק לשקף את הידוע לישי בעת שליחתו את דוד ואת התמיהה הגדולה העומדת בבסיס שליחות זו, ומסתבר שהדגש בפסוק הוא על המילה 'נלחמים', כאומר: כיצד ייתכן ששאלו והבנים וכל ישראל נלחמים (מזה ארבעים יום!) ללא כל ידיעה או תוצאה? הפסוק אף משקף אירוניה של העורף המעריץ את 'הנלחמים' בעוד אלה חתים ויראים מלהילחם השכם והערב מזה ארבעים יום...

את המתואר בפסוקים 12–20 נתאר בטבלה הבאה, שבה ניתן לראות כי תיאור יציאת דוד לשדה הקרב נמסרת בשני תיאורים הבנויים באופן דומה ומקביל, ואשר שניהם נחתמים בפסוק שתכליתו מסירת תיאור ברזמני של המתרחש בשדה הקרב:

	פס' 17–19	פס' 12–16
דוד ואביו	וַיֹּאמֶר יְשׁוּ לְדָוִד בְּנוֹ	וְדָוִד בְּנֵי־אִישׁ אֶפְרַתִּי הָיָה מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְשָׁמוּ יְשׁוּ וְלוֹ שְׁמֹנֶה בָּנִים וְהָאִישׁ בְּיָמֵי שָׂאוּל זָקֵן בָּא בְּאֲנָשִׁים.
דוד ואחיו	קָח־נָא לְאַחֶיךָ אִיפַת הַקְּלִיא הָיָה וְעֶשְׂרֵה לָחֶם הָיָה וְהָרֵץ הַמִּתְנָה לְאַחֶיךָ.	וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי־יְשׁוּ הַגְּדֹלִים הֵלְכוּ אַחֲרֵי־שָׂאוּל לְמַלְחָמָה וְשֵׁם שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו אֲשֶׁר הֵלְכוּ בְּמַלְחָמָה אֱלִיאָב הַבְּכוֹר וּמִשְׁנֵהוּ אַבְיָנָדָב וְהַשְּׁלִישִׁי שָׁמָה. וְדָוִד הוּא הַקָּטָן וְשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הֵלְכוּ אַחֲרֵי שָׂאוּל.
היחס לבעל הסמכות	וְאֵת עֶשְׂרֵת חֲרָצֵי הַחֶלֶב	וְדָוִד הֵלֵךְ וְשָׁב מֵעַל שָׂאוּל

ישראל כדוגמת היררכיה צבאית הבאה לידי ביטוי בעצם קיומו של שר אלף (פסוק 18), מחנה צבאי מסודר (פסוק 20) ואפשרות קיומם של מדי צבא (פסוק 38), יש להניח שלפחות בחלקו מדובר בצבא סדיר. אם אכן היה זה צבא מתנדבים, הרי שהקושי להחזיקו במחנה תקופה ממושכת (בעונות הנוחות ללחימה שהן גם העונות החקלאיות הבוערות יותר) עולה פי כמה.³⁰ להרחבה בנושאים ובקשיים הלוגיסטיים הכרוכים בהפעלת צבא לאורך זמן בעולם העתיק, ראו א' מלמט, 'לוח מזון צבאי בפפירוס אנסטאסי א' ובמקרא', 'י' ליוור (עורך), היסטוריה צבאית של ארץ ישראל בימי המקרא, ירושלים תשכ"ד, עמ' 342–349.

	הָאֱלֹהִים תִּבְיָא לְשִׁרְהָאֲלָף וְאֶת־אֲחִיךָ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם וְאֶת־עַרְבֹתֶם תִּקַּח.	לְרֵעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיו בֵּית־לָחֶם.
תיאור ברזמני של המתרחש בשדה הקרב	וְשָׂאוֹל וְהָמָה וְכָל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּעִמְקֵי הָאֲלָה נִלְחָמִים עִם־פְּלִשְׁתִּים.	וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּים הַשָּׂכֶם וַיִּתְיַצְּבוּ אַרְבָּעִים יָוֵם.

ד. דוד מגיע לשדה הקרב ומציע עצמו כלוחם הביניים

כעת גובר קצב התיאור והפסוק הבא הוא פסוק סינכרוני המוסר שתי התרחשויות מקבילות: 'וַיִּשְׁכֶּם דָּוִד בְּבִקְרַי וַיִּטֹּשׁ אֶת־הַצֹּאן עַל־שֹׁמֵר וַיִּשָּׂא וַיֵּלֶךְ פְּאֶשֶׁר צִנְהוּ יִשִּׁי וַיָּבֵא הַמַּעְגָּלָה וְהַחִל הַיָּצֵא אֶל־הַמַּעְרָכָה וְהָרְעוּ בְּמִלְחָמָה' (פס' 20). דוד, המשכים לקום בבוקר,³¹ משאיר בידי שומר את הצאן שעליו הופקד³² וממהר כדי להגיע בזמן סביר אל מחנה ישראל בטרם יצאו אחיו לשדה הקרב.³³ הוא מגיע אל המעגל, ככל הנראה המחנה העורפי שבו החיילים ישנו,³⁴ בדיוק ברגע שבו יוצאים הלוחמים בתרועת קרב³⁵ אל שדה הלחימה.

וכאן שב התיאור ומתפצל לשני פסוקים המתארים שני אירועים מקבילים, כללי ופרטי: 'וַתַּעֲרֹף יִשְׂרָאֵל וּפְלִשְׁתִּים מַעְרָכָה לְקִרְאָת מַעְרָכָה' (פס' 21); ככל יום, יצאו פלישתים וישראל בבוקרו של יום ונערכו ללחימה מחנה מול מחנה. ובמקביל: 'וַיִּטֹּשׁ דָּוִד אֶת־הַכְּלִים מַעְלָיו עַל־יַד שׁוֹמֵר הַכְּלִים וַיִּרֶץ הַמַּעְרָכָה וַיָּבֵא וַיִּשָּׂא לְאֶחָיו

31 ושוב מדגיש הכתוב את נושא הזמן, והפעם הזמן ביום.
32 מקובל לקרוא את משמעותו של הפועל נט"ש כמקביל לעז"ב, אך לא כל מופעיו במקרא מוסברים באמצעות פשר זה (ראו למשל בר' לא 28; שופ' טו 9; שמ"א ל 16; יחז' כט, 5, ועוד) אולם דומה שבמקורו משמעות הפועל והשורש צרים יותר: זו פעולה חקלאית של רועה הצאן ומשמעותה: פיזור הצאן באופן זמני לשומרים נוספים- כך אצלנו, וכך בדברי לבן, רועה הצאן השקוע במונחיו המקצועיים ליעקב (בר' לא 28), מכאן צברה המילה משמעות של פיזור (שמ"ב ה 22 ובוראי יש' טז 8; לג 23; יח' לב 4). אם נכונים דברינו משמעות הציווי בשביעית 'וְהִשְׂבִיעַת תִּשְׁמַטְנָה וַיִּטֹּשְׁתָּה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וַיִּתְּרֶם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה' (שמ' כג 11) היא לפזר את הרווחים בין העניים לבעלי הנכסים ולחיית השדה. נראה אם כן כי דוד מפזר את הצאן שהיה אמון על רעייתו ושמירתו אצל שומר משנה (אחד או יותר), וגם את הצידה שהביא מאביו פיזור אצל, או ליד, שומר המחנה. אפשר להמשיך ולומר שכאשר אליאב מאשים את דוד בנטישת (פיזור) הצאן במדבר, דוד נזכר בצידה שנטש (=פיזור בחוסר אחריות?) אצל שומר המחנה; ולכן נתקף אלם אל מול טיעוני אחיו, שהרי לא יוכל לטעון שבא בשליחות אביו, שאם כן היכן אותה צידה ששלח האב?
33 המרחק בין בית לחם לבין עמק האלה הוא כ-18-20 ק"מ, שנדרשות כשלוש שעות לגמוא אותם בהליכה מזוהרת עם משא איפת קליא (כ-22 ליטר!) לחם וחריצי חלב. ובכל זאת, גם אם דוד יצא השכם בבוקר, עם זריחה או מעט לפני, הרי שלא הגיע לעמק האלה לפני השעה השלישית ביום, 8 או 9 בבוקר בשעוננו, זמן מאוחר מעט ליציאה לקרב עבור מחנה ישראל. עובדה זו עשויה ללמד על נרפות ועייפות מסוימים שפשו במחנה לאחר ארבעים ימי איום והתשה.
34 השוו לשמ"א כו 5.
35 במ' י 9; שופ' ז 20; טו 14.

לְשָׁלוֹם' (פס' 22); דוד רץ אל המערכה מחמת סקרנותו או מחמת להיטותו למלא את שליחותו ולפגוש את אחיו.

הפסוק הבא מפגיש את שני 'קווי העלילה' המקבילים הללו: 'וְהוּא מְדַבֵּר עִמָּם וְהִנֵּה אִישׁ הַבְּנִים עוֹלָה גְלִית הַפְּלִשְׁתִּי שָׁמוּ מִגַּת מַמְעוֹת'³⁶ (ממערכות) פְּלִשְׁתִּים וַיְדַבֵּר בְּדַבְרֵי הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁמַע דָּוִד' (פס' 23). ושוב מדגיש הכתוב את הברזומניות של התרחשות האירועים – 'וְהוּא מְדַבֵּר עִמָּם', בו בזמן שדוד מדבר עם אחיו, עולה גוליית. פסוק זה נוקט בטכניקה מעניינת, שאינה מאוד נדירה במקרא,³⁷ של קיצור הדברים באמצעות הפניה פנימית: 'וידבר כדברים האלה', כלומר הפלשתי שב ואמר את נאומו אשר נשא מדי יום זה ארבעים יום, כמפורט בראשית הדברים. אף בטכניקה זו יש מעין התייחסות לנושא הַמְּשֻׁךְ, הפעם למשך הסיפור והרצון לקצרו כדי לשמור על עניין ועל קצב. המשך הדברים הוא תיאור סינכרוני נוסף בעל מאפיין חדש: 'וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּרֵאוֹתָם אֶת־הָאִישׁ וַיִּגְסוּ מִפְּנֵיו וַיִּירָאוּ מְאֹד' (פס' 24). הפסוק מחדש על שנאמר עד כה, כי ישראל לא רק שיראו וחתו למשמע נאומו של הפלישתי אלא גם נסו מן המערכה, כלומר החלו להתרחק ולעזוב את שדה הקרב מפחדו.³⁸ אולם גם מבחינת הקורא יש חידוש בפסוק, שאינו רק תיאור סינכרוני של המתרחש ברמת המערכה הישראלית בעת שמתרחש מה שתואר בפסוק הקודם, כלומר שמיעת דוד את דברי הפלשתי, אלא גם חזרה מכוונת על מה שנאמר לעיל. הרי ראינו רק בפסוק האחרון כי הכתוב עושה מאמץ מכוון לחסוך במילות תיאור כדי לזרז את קצב הסיפור, והנה לפנינו חזרה מילולית כמעט על פסוק 11. תכליתיה של חזרה זו ברורה: להציג את החזרה בפועל בחוויית היראה של מחנה ישראל מדי יום ביומו, ומייד להנגידה לתגובתו המיידית של דוד.

וַיֹּאמֶר אִישׁ יִשְׂרָאֵל הֲרֵאִיתֶם הָאִישׁ הַעֹלָה הַזֶּה פִּי לְחַרְף אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹלָה וְהִיא הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְנוּ יַעֲשֶׂנוּ הַמְּלָךְ עֹשֶׂר גְּדוֹל וְאֶת־בְּתוּ יִתְּנֶלּוּ וְאֵת בֵּית אָבִיו יַעֲשֶׂה חֶפְשִׁי בְּיִשְׂרָאֵל. (פס' 25)

עתה אנו שומעים חידוש נוסף לעומת התיאור, ושוב יש כאן גם משחק בזמני התיאור. מסתבר שבזמן כלשהו במהלך ארבעים ימי המבוכה שקדמו ליום המתואר פשטה במחנה ישראל השמועה, ואולי אף יצאה הכרזה רשמית מלפני מלך ישראל, על הטובה הצפונה לגיבור אשר יהין להילחם בקרב הביניים עם הפלשתי. נדייק

³⁶ המכיר את תל עזקה וסביבותיו שבהם חנו פלישתים מבין היטב את משמעות הכתיב בפסוק זה, כיוון שהתל כולו עשוי מערות מערות; אומנם חלקן מערות מסתור מתקופת מרד בר כוכבא, אולם חלקן טבעיות או קדומות יותר.

³⁷ בר' לב 19; לט 10 ועוד.

³⁸ תגובה זו תמוהה מעט: מה כל כך מאיים על כל לוחם ולוחם המניע אותו כאיש פרטי ואת כולם ככוח לוחם לעזוב את שדה הקרב בעקבות הנאום? ייתכן שכל לוחם פחד פן ינודב בידי מפקדו או בידי הענק הפלשתי להיות נציג ישראל, וייתכן שעצם מראהו של הפלישתי וחימושו הפילו פחד בלב לוחמי ישראל. יתכן גם שהלוחמים, לאחר חזרה ארבעים פעם, הבינו כי לאחר הנאום לא יקרה עוד דבר היום ופנו ללכת, מה שבעיני דוד, השומע את הנאום לראשונה, נתפס כמנוסה.

ונשים לב שלפחות שניים מבין שלושת הפרסים המובטחים לגיבור רלוונטיים רק במקרה שינצח בקרב, שהרי אם ינוצח ויומת לא יזכה בעושר או בכת המלך, ולמעשה אם יפסיד, ועקב כך ישועברו ישראל לעבדים לפלשתים, לא רק בית אביו לא יהיה חופשי בישראל, אלא ישראל כולם יהיו משועבדים.

נדגיש שוב את משחק הזמנים הייחודי בפסוק זה: בפסוק אחד מתוארים שלושה זמנים, ושמה אף ארבעה: עם תום נאומו היומי של הפלישתי הראה (בהווה) אחד מאנשי ישראל על הפלישתי המחרף (הווה או עבר קרוב מאוד) ואמר כי המלך הבטיח (ככל הנראה בעבר³⁹) כי לאחר הניצחון (עתיד קרוב) ייתן למנצח שלושה פרסים (עושר – מיידית, נישואין – לאחר זמן, ופטור ממיסים – בזמן עתידי כלשהו).

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־הָאֲנָשִׁים הָעֹמְדִים עִמּוֹ לֵאמֹר מַה־יַּעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר יָפֵה אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי הַלְזוּ וְהִסִּיר חַרְפָּה מֵעַל יִשְׂרָאֵל כִּי מִי הַפְּלִשְׁתִּי הָעָרַל הַזֶּה כִּי חָרַף מְעַרְכוֹת אֱלֹהִים חַיִּים. וַיֹּאמֶר לוֹ הָעָם כַּדָּבָר הַזֶּה לֵאמֹר פֹּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר יָכֹנֵן. (פס' 26–27)

ושוב מתוארת ההתרחשות תיאור סינכרוני: בזמן ש'איש ישראל' אומר את הבטחת המלך, ואולי זה הכרוז המבטיח מדי יום מזה ארבעים יום את ההבטחה בניסיון לגייס לוחם ביניים, שואל דוד מה ייעשה לאיש את יכה את הפלשתי.⁴⁰ אולם דוד אינו מסתפק בשאלה אלא מפזר רמזים על נכונות להיות אותו האיש. 'העם', אלמונים רבים מקרב המחנה, עונים לו בציטוט הנאמר בפסוק הקודם על הפרס המובטח למתנדב המנצח. נשים לב: גם כאן ישנו תיאור מורכב מבחינת הזמנים, הרי היה פשוט הרבה יותר לאחות את שני הפסוקים ובמקום פס' 25 לשים את תוכן הבטחת המלך (או השמועה עליה) בפי העם העונים לדוד, אולם יש כאן השהיה מכוונת של משך הסיפור, והקדמה מיותרת לכאורה של שכר המנצח כדי לייצר את ייחודו של דוד כיחיד במחנה ישראל המעלה על דעתו את אפשרות ההתמודדות עם הפלשתים ואולי אף כדי להנגיד את דרך הנהגתו של שאול לעומת דרכו של דוד במנהיגותו.⁴¹

³⁹ למעשה, לא שמענו בשום מקום שהמלך אכן הבטיח הבטחה זו, ומילוייה ביחס לדוד אכן חלקי מאוד (עיינו למשל בבלי, סנהדרין יט ע"ב, שדן בכך): דוד אומנם זוכה להינשא למרב בת שאול (או למיכל, ואולי לשתייהן), להלן יח 17–21, אולם הוא אינו זוכה בעושר גדול ובפטור ממיסים למשפחתו, ולהפך: עליו לשלם מוהר כבד מאוד עבור נישואיו עם בת המלך (שם, 25). ייתכן שהמדובר בשמועת מחנות בלתי מבוססת מאלה הפושטות במחנות צבא שבהם התרופפה המשמעת המבצעית מחוסר מעש. היעדר ההצהרה הרשמית מפיו של שאול היא מרכיב נוסף בתיאורו כמנהיג נרפה ופסיבי. וראו להלן, הערה 41.

⁴⁰ שאלה המעלה על הדעת, בשיכול הברות קל, הכרזת ניצחון עתידית על מרדכי היהודי, שכשואל גם הוא בן משפחת קיש: 'כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ' (אסתר ו 9).

⁴¹ לאור כל הפרק שאול מתבלט כמנהיג במנהיגות מתגמלת הדוגלת בתמריצים חומריים להנעת המונהגים, ואילו דוד נוקט במנהיגות המכונה מנהיגות מעצבת, מנהיגות כריזמטית המונעת

ולפתע חל מפנה מפתיע בסיפור:

וַיִּשְׁמַע אֱלִיאָב אֶחָיו הַגְּדוֹל בְּדַבְרוֹ אֶל-הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֹאֶף אֱלִיאָב בְּדוֹד וַיֹּאמֶר
לְמַהֲזֶה יִרְדֶּתָּ וְעַל-מִי נָטַשְׁתָּ מַעַט הַצֵּאֵן הַהֵנָּה בַּמִּדְבָּר אֲנִי יָדַעְתִּי אֶת-זִדְדוֹךָ וְאֵת
רַע לְבַבְךָ כִּי לְמַעַן רְאוֹת הַמַּלְאָכָה יִרְדֶּתָּ. וַיֹּאמֶר דָּוִד מֶה עָשִׂיתִי עִתָּה הַלֹּא
דָּבַר הוּא. (פס' 28–29)

ברזמנית, או מייד בסמוך לנאומו הנלהב של דוד על החרפה שממיטים דברי הפלשתי על מערכות אלוהים חיים, נאום מנהיגותי המציב את דוד כלוחם וכמנהיג, שומע אחיו הבכור את דבריו וממהר להעמידו במקומו כנער פוחז, סקרן וילדותי מעט, ואף מאשימו בזדון וברוע לב.⁴² דוד לא עונה לאליאב את התשובה המתבקשת: הן באתי בשליחות אבא לראות את שלומך ושלום אחינו הנוספים, אלא מסתפק בתשובה סתומה, מהוססת, כמעט מגומגמת: 'הלא דבר הוא', כלומר 'לא עשיתי כלום...'.⁴³

אולם דוד לא מתייאש וחותר לקראת מטרתו: אם לא הצליח בדבריו במקום שבו עמד אחיו שהאזין לשיחתו וסנט בו, אולי יצליח באותם דברים במקום סמוך: 'ויטב מאצלו אלימול אחר ויאמר פדבר הזה וישבהו העם דבר פדבר הראשון' (פס' 30). גם כאן ניתן לראות ניסיון, הפעם של גיבור הסיפור עצמו ולא כתחבולה ספרותית, לייצר התרחשות כפולה או מכפילה, לניסיון הראשון שלא צלח: אם לא הצלחתי במקום אחד, אנסה שוב את אותם הדברים במקום אחר.⁴⁴ ואכן ההתרחשות (ששוב מתוארת בשיטת ההפניה הפנימית בדומה לפס' 23) חוזרת על עצמה, והפעם ללא הפרעת האח הגדול, המעמעעם את האפקט ההרואי שדוד מבקש ליצור. לבסוף מאמציו של דוד נושאים את הפרי המקווה, והוא מוזמן לפני המלך: 'וישמעו הדברים אשר דבר דוד ויגדו לפני שאול ויקחהו' (פס' 30).

מכוח אמונתה הפנימית וסוחפת את מונהגיה אחריה ואכמ"ל. שני המונחים לקוחים מספרו של בארנס (J. M. Burns, Leadership, New York 2010), שהשקפותיו פותחו למודל הטווח המלא של המנהיגות בספרם של באס ואבוליו: B. M. Bass and J. B. Avolio, 'Transformational Leadership and organizational culture', *Public Administration Quarterly* (1993), pp.112–121. אליאב מאשים את דוד כי נטש את הצאן במדבר, המשתרע ממזרח לבית לחם, בעודו הולך לראות במלחמה שהתרחשה ממערב לעיר. ויפה הפנה 'קיל בפירושו לפרקנו בכרך שמ"א בסדרת דעת מקרא לנאמר בתה' ט 9: 'מוזר הייתי לאחי ונקרי לבני אמי'.⁴³ לעיל הערה 31, הצענו הסבר אפשרי.⁴⁴ שאלת מטרתו של דוד בשאלותיו אודות השכר המזומן לאשר יכה את הפלישתי נותרת עמומה. לעיל בהערה 38 ובדברינו רמזנו לאפשרות שדוד לא מתעניין באמת בשכר אלא רק רוצה למקד את תשומת הלב הכללית לדבריו ולסמן עצמו כלוחם אפשרי. אפשר גם לקרוא את דוד כבעל מוטיבציה כפולה (ואולי זו בו זמנית נוספת בפרקנו) המעוניין גם בשכר הממשי וגם בתוצאות המנהיגותיות והרוחניות של הלחימה בפלישתי המחרף מערכות ישראל. ויוסף בן מתתיהו (לעיל הערה 11) כותב (שם, שורה 178) שקבוצת האנשים הראשונה שעימה דיבר דוד הייתה כולה מורכבת מאחיו, ועל כן פנה לנסות להציע עצמו גם בפני זרים.

ה. עמידת דוד בפני שאול והכנתו ללחימה

בטווח זמן קרוב, אולי אף מייד, המלך שומע כי קיים אדם המביע נכונות ראשונית להיות לוחם הביניים. מיידיות תגובתו של שאול אל מול העובדה שעד כה דוד טרם הצהיר בפה מלא על נכונותו להילחם מול גוליית מלמדת על המצוקה והמבוכה שבה שאול שרוי אל מול איומיו והתגריותיו של הענק הפלשתי המפחידים ומחרפים⁴⁵ את צבא ישראל כולו וכמובן את המלך עצמו. דוד נענה מיידית לאתגר. ללא דיון על שכרו המקווה, שבו פתח את נאומיו הקודמים, וללא חזרה על הצהרותיו בדבר החרפה שהפיל הפלשתי על ישראל, דוד מתנדב להילחם: 'וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־שָׂאוֹל אֲלֵי־פֶלַל לְבָאֲדָם עָלָיו עֲבָדְךָ יְיָ וְנִלְחַם עִם־הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה' (פס' 31).⁴⁶

אף בפסוק זה ישנו מערך זמנים מעניין ונדיר: דוד פותח את דבריו במכתם, משפט הווה מתמשך, מעין זה הנקוט בספרות החכמה, בבחינת 'לעולם אל ייפול לב אדם עליו', ומייד גזור הבטחה בלשון העוברת מן ההווה אל העתיד: 'עבדך ילך ונלחם'.

וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל אֶל־דָּוִד לֹא תוּכַל לְלָכֶת אֶל־הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה לְהִלָּחֵם עִמּוֹ כִּי־נַעַר אַתָּה וְהוּא אִישׁ מִלְחָמָה מְנַעֲרִיו. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־שָׂאוֹל רַעַה הִנֵּה עֲבָדְךָ לְאָבִיו בְּצֹאן וּבְאֵי הָאָרֶץ וְאֶת־הַדּוֹב וְנִשָּׂא שָׂה מִהָעֵדֶר. וְנִצָּאתִי אֲתֵרְיוּ וְהַכְתִּיו וְהַצַּלְתִּי מִפְּיָו וַיָּקָם עָלָי וְהִחַזְקֵתִי בְּזַקְנוֹ וְהַכְתִּיו וְהַמִּיתִיו. גַּם אֶת־הָאָרֶץ גָּם־הַדָּב הִפָּה עֲבָדְךָ וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי הָעָרֵל הַזֶּה כְּאֶחָד מֵהֶם כִּי חָרַף מַעֲרַכְתָּ אֱלֹהִים חַיִּים. (פס' 33–36)

את שיחת דוד ושאול על התאמתו של דוד לתפקיד הנפרסת בפסוקים אלה ניתן לקרוא כעימות בין שני תיאורים המתיימרים לתאר את הרפתקאות נעורי דוד: זה הסטנדרטי, המצופה, אותו מסיק שאול על סמך מראה עיניו והמעט הידוע לו על דוד, וסיפוריו של דוד עצמו.

בתוך השיחה עצמה מצויות כמה התייחסויות זמנים מעניינות. שאול אומר לדוד: 'כי נער אתה' (כעת, בהווה, הינך עומד בעצם נעורך, אינך בשל), ולעומתך 'הוא איש מלחמה מנעוריו' (בעבר; הוא שעתה הוא איש מלחמה גמור ומאומן, החל את אימוניו לקראת מעמדו זה כבר בעבר בעודו נער), ובכך מעמת גם את ההווה של דוד וגוליית, אבל גם את נעורי שניהם, כלומר: אפילו אם היה הוא נער כמוך, היה גובר עליך כיוון שכבר אז היה מאומן ללחימה מה שאין כן אתה.

דוד עונה לשאול בטכניקה המעלה על הדעת את הטכניקה הקולנועית של flashback ומספר לשאול סיפור, הבנוי כסיפור מתח ממש: 'רועה היה עבדך...//

⁴⁵ כלומר מטילות חרפה.

⁴⁶ כבר הערנו על היעדרה הרועם של אזכור היכרות דוד ושאול כפי שתוארה בפרק טז ונרמזה בפס' טו – ראו על כך במאמרה של ר' וולפיש, לעיל הערה 23. גם באמירתו של דוד 'אֲלֵי־פֶלַל לְבָאֲדָם' (ובתרגום השבעים: 'אדוני') עָלָיו יש כדי לרמוז על היכרות אינטימית של דוד עם שאול, עם מצבי רוחו הדיכאוניים ועם הנתיבות לליבו לעודדו.

ובא הארי... והדוב... ונשא שה מהעדר// ויצאתי אחריו... גם בתוך סיפורו של דוד מסופרים שני סיפורים מקבילים: סיפור ההצלה מן הארי וסיפור ההצלה מן הדוב, ונציג את שניהם מופרדים ומסודרים זה לעומת זה:

רְעָה הָיָה עֲבָדְךָ לְאָבִיו בְּצֹאן		
היריב	וְכֹא הָאָרִי	וְאֶת־הַדּוֹב
האיום	וַיִּקָּם עָלַי	וַנִּשָּׂא שָׁה מִהָעֵדֶר
העימות	וַהֲחִזְקֹתִי בְּזִקְנִי ⁴⁷	וַיִּצְאֹתִי אַחֲרָיו
התוצאה	וַהֲפֹתִיו וַהֲמִיתִיו	וַהֲצִלֹתִי מִפִּי
גַּם אֶת־הָאָרִי גָּם־הַדּוֹב הִפָּה עֲבָדְךָ וַהֲיָה הַפְּלִשְׁתִּי הָעָרֶל הַזֶּה כְּאֶחָד מֵהֶם		

לפנינו שני סיפורים המתבררים במלוא פרטיהם רק לאור ההפרדה שערכנו לעיל: הארי איים על חיי דוד עצמו, וזה החזיק בזקנו והרגו. הדוב לעומתו נשא שה מן העדר ודוד יצא אחריו, הכהו והציל את השה מפיו. שני סיפורים נשזרו כאן לסיפור אחד אולי מחמת חיפזון המספר (הלא הוא דוד עצמו) ואולי מחמת התרגשותו ואולי כדי להדגיש את יכולותיו ומסוגלותו מול איומים שונים. ושוב לפנינו סיפור סינכרוני, המערב בטכניקה מעט שונה שני אירועים נפרדים, שאוחזו או נבללו לאחד.

למעשה יש כאן כפילות בתוך כפילות שכן שני הסיפורים מסופרים פעמיים: הסיפור ה'שזור' בפסוקים 34–36, שעניינו גבורת דוד במאבקו בחיות הטרף, והסיפור המאוחד בפסוק 37 שעניינו תשועת ה' את דוד. דומה כי שאל משתכנע לא כל כך מהקורד הקרבי (האזרחי למדי...) של דוד אלא ממניעיו ואמונתו: 'וַיֹּאמֶר דָּוִד⁴⁸ ה' אֲשֶׁר הִצִּילֵנִי מִיַּד הָאָרִי וּמִיַּד הַדּוֹב הוּא יִצִּילֵנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה' (פס' 37), ועונה אחריו בסגנונו: 'וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל אֶל־דָּוִד לֵךְ נָה' יִהְיֶה עִמָּךְ' (שם).

לאחר מעמד שכנוע שאל ומינני דוד כלוחם הביניים דוד מנסה את מדיו⁴⁹ של שאל (פס' 38) ואת כלי נשקו ושריונו⁵⁰ ואכן לא מצליח ללכת בהם 'כִּי לֹא־נִסְּהָ' (פס' 39) והוא מודיע לשאל שילך ללא המדים והשריון.

47 דווקא הארי הוא בעל זקן, או בלשונו: רעמה. יוסף בן מתתיהו (לעיל הערה 11) כתב: בזנבו.
 48 פרשנים מצביעים על הכפילות שבשתי אמירותיו הרצופות של דוד בפס' 33–37 ללא דובר אחר באמצע. יש המפרשים זאת כמשנה התלהבות בדיבורו, אנו לדרכנו נטען כי הכוונה ליצור אפקט של ריבוי ובו זמניות. ואולי יש בכפל ויאמר של דוד כדי לסתור את כפל ויאמר של הפלישתית (לעיל פס' 10), ואולי לרמוז בעדינות לשתיקה נדהמת מצידו של שאל לנוכח דברי הנער.
 49 מדים הם בגד השרד שבעל תפקיד לובש בעת שהוא ניגש למלא את תפקידו העיקרי: הכוהן הגדול בעבודתו (ויק' ו 3), השופט בתשועתו (שופ' ג 16) והמצביא בצאתו לקרב (שמ"א יח 4; שמ"ב כ 8). נראה שבעצם לבישת המדים יש התקדשות והתכוונות למילוי התפקיד בהתמסרות

1. מלחמת דוד וגוליית

בשלב זה מגיע תיאור הקרב, ואף הוא כמובן תיאור ברזמני של ההתרחשות משני עברי המתרס. התיאור פותח בתיאור ההכנות לקרב ('התנועה אל היעד'):

וַיִּקַּח מִקְלוֹ בְּיָדוֹ וַיִּבְחַרְלֹו חֲמִשָּׁה חֲלָקֵי־אֲבָנִים מִן־הַנַּחַל וַיִּשֶׂם אֹתָם בְּכַלֵּי הָרֵעִים אֲשֶׁר־לוֹ וּבִילְקוּט וְקִלְעוֹ בְּיָדוֹ וַיִּגֶשׁ אֶל־הַפְּלִשְׁתִּי. וַיִּלְךְ הַפְּלִשְׁתִּי הַלֶּךְ וְקָרַב אֶל־דָּוִד וְהָאִישׁ נָשָׂא הַצֵּנָה לְפָנָיו. (פס' 40–41)

דוד מכין את הקרב בקפידה ונערך לתכסיס ההטעיה שינקוט בו: את חמשת חלוקי הנחל הוא מטמין בכלי הרועים אשר לו ובילקוט (כלומר במספר מקומות בין בגדיו ובתיקים הקלים שנשא) בעוד בידו, ובגלוי נשא את מקלו 'להטעות את הפלישתי לחשוב שייגש להכותו עם המקל ולא יהיה נשמר מן הקלע'.⁵¹ ומן העבר השני הפלשתי מתקדם (ככל הנראה לאיטו, תיאור המושג באמצעות הביטוי 'וילך... הולך וקרב') במלוא חימושו והאיש נושא הצינה לפניו, שאולי במקום להגן עליו הוא מסתיר לו את התקפת יריבו הקטן והזריז. נציין כי לא נאמר בכתובים כי הפלשתי הגיב בצורה כלשהיא לעצם הופעת דוד בשדה המערכה (לאחר ארבעים ימי התגרות!) אלא פשוט ניגש עניינית למעשה הלחימה, וזאת לעומת הדרשיח הארוך והמפורט המתעד את התגרויות היריבים אלה באלה⁵² תוך כדי הלחימה (בפסוקים 42–47).⁵³

תיאור הקרב עצמו הוא תיאור סינכרוני המתאר את אירוע הקרב משתי זוויות המתכנסות זו לקראת זו עד להכרעת הקרב:

הראויה. נדמה שאינכונותו של בעל התפקיד ללבוש את מדיו, כגון מלך ישראל המתחפש בצאתו לקרב (מל"א כב 30) מלמדת על פגמו המהותי בנכונותו ובהנהגתו. שאול, שהשתכנע כי דוד יוצא לשליחות קודש בקרב הביניים, רוצה להקדיש אותו במדיו, אולם מדי שאול מגבילים את דוד, ואכמ"ל.

ניתן גם להעלות את ההשערה כי שאול עצמו קיווה שהעם לא יזהה מיהו הלוחם עטוי השריון והמדים, ואולי יטעו לחשוב ששאלו עצמו הוא הנלחם בגוליית, או בוודאי 'אחד משלנו', מגווארדיית המנהיגות החמושה היטב ולבושת המדים.

50 מעניין להשוות את תכולת חימושו של שאול לעומת חימושו ומיגונו של הפלשתי ואת שני אלה ללבושו, כליו ואמצעי הלחימה של דוד, אולם מאחר שאין זה לב עניינינו לא הארכנו בזה. תחילתו של דיון בכיוון זה ניתן למצוא במאמרו של מ' דיין, 'רוח הלוחמים', א' ראובן (עורך), עשרים שנות קוממיות ועצמאות, תל אביב תשכ"ח, עמ' 50–52.

51 מצודת דוד על פסוקו.

52 ככל הנראה מנהג מקובל היה שהגיבורים התגרו אלה באלה בטרם נלחמו את מלחמת הביניים, וראו לשם השוואה את שיחת הקטור ואכילס אצל הומרוס, איליאדה (לעיל הערה 17), השיר העשרים ושניים, שורות 250–273. 'י' דיין, תורת המלחמה (לעיל הערה 17), עמ' 101 מביא תעודה מצרית, 'סיפור שאנהת המצרי', המקבילה לסיפור מלחמת דוד וגוליית בנקודות רבות ואף בה נפתח העימות בחרפות מצד הגיבור שמציב את אתגר הלחימה. מעניין לציין שהסיפורים נבדלים זה מזה דווקא בנקודה העומדת במרכז עיונו כאן: ניצחונו של שאנהת על מרתנו, אויבו, מסופר סיפור סדור ולינארי (אם כי סוחף ורביפעולה) לעומת הברזמניות המאפיינת את פרקנו.

53 פסוקים אלה מהותיים להבנת רוח דוד בהילחמו בפלשתי, וחשוב לקרוא אותם זה לעומת זה, אולם מאחר שעניינינו העיקרי בהיבט צורני ואחר של הפרק לא נאריך כאן בלימודם.

וְהָיָה כִּי־קָם הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּלָּךְ וַיִּקְרַב לַקְּרֹאת דָּוִד וַיִּמְהַר דָּוִד וַיִּרְץ הַמַּעְרָכָה לַקְּרֹאת הַפְּלִשְׁתִּי. וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת־יָדָו אֶל־הַפְּלִי וַיִּקַּח מִשָּׁם אֶבֶן וַיִּקְלַע וַיַּךְ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי אֶל־מִצְחוֹ וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצְחוֹ וַיִּפֹּל עַל־פְּנָיו אֶרְצָה. וַיַּחְזֹק דָּוִד מִן־הַפְּלִשְׁתִּי בְּקִלְעוֹ וּבְאֶבֶן וַיַּךְ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּמְתְּהוּ וַחֲרַב אֵין בְּיַד־דָּוִד. וַיִּרְץ דָּוִד וַיַּעֲמֵד אֶל־הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֶת־חַרְבּוֹ וַיִּשְׁלֹפֶה מִתַּעֲרָה וַיִּמְתְּתְהוּ וַיִּכְרַת־בָּהּ אֶת־רֹאשׁוֹ (פסוקים 48–51)

כאמור, הקרב מתואר תיאור סינכרוני ורווי ביטויי זמן וקצב: "והיה כי קם" – כלומר בו זמנית לקומו של הפלישתי,⁵⁴ מיהר דוד ורץ אל המערכה לקראתו. תנועתו של דוד מודגשת במהירות לעומת תנועתו של הפלישתי שעוצבה ככבדה ואיטית.⁵⁵ דוד שולח, אולי בהיחבא, את ידו אל כלי הרועים שבו הטמין את חלוקי הנחל שאסף וקולע אל מצחו של הפלישתי,⁵⁶ אולם בהיעדר חרב שאול⁵⁷ בידו, שעליה ויתר מראש, רץ דוד אל הענק שנפל, מותתו,⁵⁸ וכרת את ראשו בחרבו שלו.⁵⁹

ז. תוצאות הקרב

אף תיאור תוצאות הקרב מתואר תיאור ברזמני משני עברי ההתרחשות:

וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי־מַת גְּבוּרָם וַיִּנְסוּ. וַיִּקְמוּ אֲנָשִׁי יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה וַיִּרְעוּ וַיִּרְדְּפוּ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּים עַד־בּוֹאֵךְ גֵּיאָ וְעַד שְׁעָרֵי עֶקְרוֹן וַיִּפְּלוּ חֲלָלִי פְּלִשְׁתִּים בְּדָרֶךְ שְׁעָרִים וְעַד־גַּת וְעַד־עֶקְרוֹן. (פסוקים 51–52)

הפלישתים מצידם אינם ששים לקיים את חלקם בהסכם הביניים וממהרים לנוס, וחיילי ישראל לעומתם מריעים⁶⁰ ויוצאים לדרוף אחריהם עמוק לתוך שטחם שלהם.

גם תיאור שובם של ישראל אל מקום הקרב הוא תיאור סינכרוני:

54 הפלשתי לא קם משיבה שישב, שהרי קודם לכן (פס' 41) נאמר כי הוא הולך וקרוב אל דוד, אלא הוא קם והלך, כלומר התקדם לעבר דוד (כך פירש י' קיל בדעת מקרא). אפשרות נוספת היא שהפלשתי אכן נעמד על עומדו ואולי אף ישב תחת כובד צידו כדי לשמוע את נאומו של דוד.

55 יוסף בן מתתיהו (לעיל הערה 11) מדגיש כי 'הפלשתי הלך לקראת דוד פסיעה אחר פסיעה הואיל וכובד זינו מנע ממנו את האפשרות למהר ולרוץ' (שם, שורה 188).

56 שמעתי מאחי, ר' יוני כהן, כי ייתכן שדוד ירה אל מצחת גוליית, כלומר אל מעל למגן השוק עשוי הנחושת שעטה על רגלו (פס' 6) ושבר את ברכו (ולא כפירוש הרגיל – שפגע במצחו), ולכן הוא נפל דווקא על פניו ולא עם מומנטום הפגיעה לאחור שהיה אמור להיות לכאורה בעת פגיעה במצח של אדם כה גבוה.

57 שמ"א יג 22.

58 כלומר פגע בו פגיעת גוף שיש בה כדי להמיתו, ראו שופ' ט 54; שמ"ב א 8–9, 16.

59 דומה כי תמונת סיום הקרב, שבה הענק שוכב על גחונו וראשו כרות מעלה על הדעת את דמות פסל דגון, האל הפלשתי, השוכב על הארץ במקדש הפלשתי וראשו כרות (שמ"א ה 4). ואף בנקודה זו 'סיפור שאנהת המצרי' (לעיל הערה 51) מקביל לסיפורנו: שם הורג שאנהת את מִרְתָּנָה, הגיבור שהתגרה בו, בגרזינו שלו.

60 ויש כאן לשון נופל על לשון: הפלישתים יראים (וַיִּרְאוּ) וישראל מריעים (וַיִּרְעוּ). מרכיב התרועה מופיע אף הוא בתעודת 'סיפור שאנהת המצרי', ראו לעיל הערה 51.

וַיֵּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִדֶּלֶק אֶחָד פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׁפוּ אֶת־מַחְנֵיהֶם. וַיִּקַּח דָּוִד
 אֶת־רֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּבְאֶהוּ יְרוּשָׁלַם וְאֶת־כְּלָיו שָׁם בְּאֶהְלוֹ (פס' 53–54), בזמן
 שחיילי ישראל יצאו לבזוז את מחנה פלשתים שננטש לפתע, לקח דוד את
 ראש הפלשתי וכליו לאוהלו.⁶¹

הפרק נחתם בהערה או בתיאור ברזמני של שתי שיחות שאירעו לפני הקרב
 ולאחריו. תיאור שיחות אלה אף הוא חורג מסדר הזמנים שבו הסיפור סופר עד כה:

וְכִרְאוֹת שְׂאוֹל אֶת־דָּוִד יֵצֵא לְקִרְאֵת הַפְּלִשְׁתִּי אָמַר אֶל־אֲבִנֵּר שֶׁר הַצָּבָא
 בֶּן־מִיזָה הַנֶּעַר אֲבִנֵּר וַיֹּאמֶר אֲבִנֵּר חֵי־נַפְשִׁי הַמְּלִיךְ אֶסְיֶדְעָתִי. וַיֹּאמֶר הַמְּלִיךְ
 שְׂאֵל אֶתָּה בֶּן־מִיזָה הָעֶלֶם.

וַיָּשׁוּב דָּוִד מִהַכּוֹת אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֹתוֹ אֲבִנֵּר וַיִּבְאֶהוּ לְפָנָיו שְׂאוֹל וְרֹאשׁ
 הַפְּלִשְׁתִּי בְּיָדוֹ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׂאוֹל בֶּן־מִי אֶתָּה הַנֶּעַר וַיֹּאמֶר דָּוִד בֶּן־עֲבֹדָךְ יִשִּׁי
 בֵּית הַלְּחָמִי. (פס' 55–58)

השיחות המתוארות הן שתי שיחות שבהן שואל תוהה על זהותו של דוד.⁶² האחת
 מתרחשת בעת שדוד יוצא לקראת הפלשתי להילחם בו,⁶³ והשנייה בשוב דוד
 מהכות את הפלשתי בזמן המרדף הספונטני שמנהלים ישראל אחרי פלשתים. שואל
 פזור הדעת, ואולי אף חולה הדיכאון,⁶⁴ שואל שוב ושוב לזהותו של דוד, וזה עונה
 לו בענווה, בעומדו לפניו, לא 'אני דוד המנגן לפניך' או 'אני הנער ששלחת להילחם
 על סמך ניסיוני בהרג אריות ודובים', אלא 'בן עבדך ישי בית הלחמי'.

ח. סיכום ומשמעות

מנינו בדברינו עד כה כחמישה עשר מופעים של תיאור ברזמני ועוד כמה
 חריגות וקפיצות והדגשים בתיאור הזמן שמצאנו בפרקנו. אומנם מדובר בפרק ארוך
 משמעותית מן הממוצע (58 פסוקים!) אפילו בספרי הנביאים הסיפוריים, ובכל זאת

61 על הקשיים הפרשניים הנובעים מהבאת ראשו של הפלשתי לירושלים (ועליהם יש להוסיף גם
 קושי חדש: מניין לדוד, האורח לרגע שרק הבוקר בא למחנה ישראל, אוהל במחנה להניח בו את
 שללו?) עמדו פרשני כל הדורות. נציין כי אם אכן המדובר על ירושלים עת הפכה לאחר שנים
 רבות לעיר מלכותו של דוד (שלא כדברי 'קיל בדעת מקרא על אתר), ושיעור הפסוק הוא:
 לאחר שנים רבות טרח דוד להביא את מזכרות הקרב הזה לעיר מלכותו; הרי יש כאן חריגה
 משמעותית ביותר מן המתואר בפרק; פריצה העולה על כל שיבושי הזמן שתוארו עד כה
 בדברינו. שאלה זו עומדת במרכז עיונו של ש' בראפרת (לעיל הערה 23). עוד נפנה לשירו של י'
 עמיחי 'דוד הצעיר', שירים: 1948–1962, ירושלים ותל אביב תשל"ז, עמ' 119, המתאר את דוד
 הממשיך להחזיק את ראשו הכרות של גוליית גם לאחר תום הקרב. שיר זה מצריך התייחסות
 ולימוד בפני עצמם.

62 ראו לעיל הערה 23. לשאלה זו התייחסו גם א' אלטר, אמנות הסיפור במקרא, (תרגום: ש'
 צינגל), תל אביב תשמ"ח, עמ' 167–175; מ"צ סגל, ספרי שמואל, ירושלים תשל"ז, עמ' קלד–
 קלה.

63 כלומר 'בין' פסוקים 39–40 בפרקנו.

64 ראו לעיל הערה 23.

מדובר בריכוז חריג ביותר של הצורה הספרותית של התיאור הסינכרוני המחייב תשומת לב והתייחסות.

מה יכול להיות ההסבר לתופעה זו של ריכוז הכלי הספרותי של התיאור הסינכרוני דווקא בסיפור מלחמת דוד עם גוליית הפלשתי?

ראשית אין להתעלם מכך כי לפנינו כלי ספרותי-עיצובי שתכליתו בניית מתח, באמצעות ניקוז אירועים משניים מכמה אפיקים לקראת אירוע משמעותי אחד.⁶⁵ האפקט של תיאור ברזמני של התרחשויות המתכנסות לקראת שיא ומתנפצות מייד לאחריו הוא של בניית מתח גדול וקצבי לקראת עימות שיא מהיר ואלים, קרב הביניים, ושל אדוות הפעילות המתפשטות מאירוע שיא זה. אולם אין בהסבר זה כדי לתרץ מדוע דווקא באירוע זה, משמעותי ככל שיהיה בתולדות מלחמת ישראל בפלישתים ובתולדות יחסי שאול ודוד וקריירת הלחימה והציבוריות של דוד, נעשה שימוש מרוכז דווקא באמצעי ספרותי זה.

הסבר נוסף, נקודתי יותר, היא האירוניה המיוצרת באמצעות התיאור הסינכרוני. תיאור ברזמני של התרחשות אחת או של שתי התרחשויות המתרחשות באותו זמן יכול ללבוש אופי של פער אירוני הנובע משתי פרשנויות לאותה התופעה. בדברינו לעיל עמדנו על האפקט שיוצר התיאור האירוני של המתרחש בפועל (בשדה הקרב שבו לוחמי ישראל יראים מפני התגרויות הענק הפלשתי) לעומת הידוע על המתרחש בעורף, שם תמהים תימהון מלווה בהערצה כיצד בחורינו לוחמים כבר מספר חסר תקדים של ארבעים יום ואינם יגעים. אולם אף אפקט ספרותי זה, משמעותי וחד ככל שיהיה במקומו, אינו מסביר את הפער בין מופעיו התדירים של הכלי הספרותי בשאר פרקי התנ"ך הסיפוריים לעומת הריכוז הכה גבוה שלו דווקא בפרקנו.

נראה כי יש להסביר את התופעה כעיצוב ספרותי מכוון שנועד להכניס את הקורא אל עולמו הפנימי של גיבורו המרכזי של הסיפור: דוד בן ישי בית הלחמי, נער הרועים ההופך לגיבור מלחמת הביניים ובכך לגיבור הלאומי. דומה שדוד חווה כל העת את ההתרחשויות סביבו באופן סינכרוני. לא בכדי דוד זוהה במדרש עם 'עדינו העצני': 'כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ'.⁶⁶

⁶⁵ מעניין כי גם מבחינה מרחבית, כלומר מבחינת התנועות המתוארות בפרק כפי שאירעו בפועל במרחב הגאוגרפי, התנועות של שני הצבאות מתנקזות משני מוקדים מרוחקים – ארץ יהודה וישראל בגב ההר וארץ פלשתים לחוף הים – אל עבר מוקד גאוגרפי אחד, עמק האלה, ומתנפץ ממנה לכיוונים שונים לאחר נקודת השיא של ההתנגשות. יזון (לעיל הערה 3) מציעה קריאה כזו של הפרק בנספח לדבריה.

⁶⁶ בבלי, מועד קטן טז ע"ב.

דוד מסוגל לא רק ללבוש באופן מושלם את שתי הפרסונות שהוא נושא בחובו, הלוחם ואיש התורה, המנהיג הצבאי המדיני והמשורר, אלא מסוגל גם לראייה ברזמנית של התרחשויות המציאות בעודן מתרחשות. פרקי תהילים שבהם דוד מתאר את הקורות אותו מלאים בתיאורים של תפיסות רוחניות ואלוקיות של אירועי חייו, אך נלווים אליהם לא רק הרהורים נוגים או שמחים על מאורעות מעציבים או משמחים מחייו, אלא מייד ישנה גזירת מסקנות ביחס/בנוגע למעמדו הרוחני וליחסיו עם הקב"ה לאור אותו אירוע.⁶⁷

דוד השר 'בְּכָרְחוּ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנֹו' (תה' ג 1) פונה אל ה' בתלונה ארצית: 'מִהֲרִיבוּ צָרֵי רַבִּים קָמִים עָלַי' (שם 2), אולם מייד מעביר את הדיון לרובד המאבק הרוחני ואינו נדרש למהלכי המרד והגלות הארציים.

דוגמה נוספת ומפורטת מאוד היא שירת דוד 'בְּיֹום הַצִּילֵה' אותו מִכַּף כָּל־אֵיבָיו ומִיַּד שְׂאוּל' (תה' יח; שם"ב כב), אשר בניגוד לשירות אחרות במקרא, המרמזות בתוכנן על המאורעות הקונקרטיים שבעקבותיהם הושרו,⁶⁸ מרמזת לאירועים ארציים ביוגרפיים אך מפרטת בעיקר את השקפותיו והתרשמויותיו הרוחניות של דוד מן הקורות אותו בכל ימי חייו: את גדולת הקב"ה דוד מסיק מן הקורות אותו ומתחושתו כי ה' הוא המלמד ידיו לקרב, והוא אף מוצא בקורות אותו רמז באשר לעתיד להתרחש מבחינה לאומית.

אף 'בְּשָׁנוֹתָו אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּגְרָשְׁהוּ וַיִּלָּךְ' (תה' לד 1) דוד שר שיר מובנה ומדוקדק על מציאות ה' כפי שהיא מתגלה במאורעות היומיום ומדגיש את תחושתו כיצד 'חָנָה מִלְּאֲדָה' סְבִיב לִירְאֵיו וַיַּחֲלֹצֵם' (שם 8).⁶⁹

⁶⁷ ואולי דוד מסוגל גם לאמץ לא רק מספר נקודות מבט על חייו שלו אלא גם את נקודת המבט של יריבו. ייתכן שזו משמעות פסוקיו הפותחים של מזמור לה בתהילים ואכמ"ל.

⁶⁸ דבר זה ברור למדי. כדוגמה להמחשה נציין פסוקים אלו: משירת הים – 'אֲשִׁיחָה לָהּ פִּיגְאָה גָאָה סוֹס וְרִכְבוֹ רָמָה בָּיָם... מִרְקַבַּת פְּרָעָה וַחֲלִילוּ יָרְה בָּיָם וּמִבְּחַר שְׁלִשְׁיו טָבְעוּ בָּיָם-סוּף' (שם' טו 1-4); משירת חנה: 'עַד-עֲקָרָה יִלְדָה שְׁבַעָה וְרַבַּת בָּנִים אֲמַלְלָה' (שם"א ב 5); ומשירת דבורה: 'מִן שְׁמַיִם נִלְחָמוּ הַפּוֹכְבִּים מִמְּסֻלוֹתֵם נִלְחָמוּ עִם סִיחָרָא נַחַל קִישׁוֹן גִּרְפָּם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן' (שופ' ה 20-21). יש שאף רצו למצוא בשירת דבורה פרטים קונקרטיים שלא סופרו במפורש בתיאור הפרווה של מלחמת ברק (שופ' ד), כגון המתואר בשופ' ה 27-30.

⁶⁹ דוגמה קיצונית – ועל כן שנויה במחלוקת הפרשנים, ישנים גם חדשים – לראייתו המורכבת של דוד מצאנו במזמור ט בתהילים. לאחר כותרתו: 'לְמַנְצֵחַ עֲלִימוֹת לְבָן מְזֻמֹּר לְדָוִד, המזמור פותח בהצהרה צורמת לאור הקשר הכותרת: 'אוֹדָה ה' בְּכִלְלֵי אֲסַפְרָה כָּל־נִפְלְאוֹתָיָךְ' (שם, 1). אם אכן זהו שירו של דוד לאחר מות הבן שנולד מחטא בתישבע (שם"ב יב), הרי שתגובת דוד במזמור היא הקצנת תגובתו המתוארת בכתובים, שאף היא הפליאה את עבדי דוד עד כי הרהיבו לשאול את המלך 'מִהֲרִיבֵךְ הִנֵּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתָה בְּעַבְדֵי הַיָּלֵד חֵי צַמֶּת וּתְבַבְךָ וּכְאֲשֶׁר מַת הַיָּלֵד קִמַּת וַתֹּאכַל לֶחֶם?!' (שם 21), נראה כי אם אכן זה האירוע שאליו רומזת הכותרת יש לתרץ את הדברים בתחושת בעל החטא השב מחטאו וכך לקרוא את המזמור כולו ואכמ"ל.

דומה שלאורך כל נאומיו של דוד בפרקנו דוד טוען טיעון זה ממש: המציאות היא מעבר לנדמה למביט בעובדות היבשות בלבד, אלא ישנו רובד מציאות נוסף, עליון, הפועל במקביל לנראה לעין.

אמצעי ספרותי נוסף המתקיים בפרקנו כבפרקים אחרים במקרא⁷⁰ הוא 'סיפור הגרעין', כלומר סיפור בתוך סיפור אשר מסופר בדרך כלל בידי אחת הדמויות בסיפור המסגרת הגדול יותר. בחקר הספרות מקובל להצביע כיצד סיפור הגרעין מפענח את נקודת העומק של סיפור המסגרת וכיצד הוא משמש כגרסה עוברית ומוקטנת של סיפור המסגרת כולו.

בליבו של סיפורנו עומדים צמד סיפוריו של דוד על מלחמתו בחיות הבר, האריה והדוב. לעיל הראינו כיצד סיפורים אלה כרוכים זה בזה והפרדנו ביניהם. אולם דומה כי מלבד הסינכרוניות הקיצונית שבה ספרו סיפורים אלה, עד כדי איחוי המקשה על הבנת פרטיהם, דומה כי הם מתפקדים גם כסיפור גרעין במובן זה שהם מתמצתים את המסר המגולם בפרק כולו: 'וַיֵּאמֶר דָּוִד ה' אֲשֶׁר הִצֵּלְנִי מִיַּד הָאָרִי וּמִיַּד הַדָּב הוּא יִצִּילֵנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה' (פס' 37).

המסר העיקרי שדוד חוזר ומדגיש – הוא המסר הרוחני של הפרק כולו, המסר שאליו מתקן המופע החריג של ריבויי השימוש באמצעי הספרותי של ריבוי הברזמני – הוא המסקנה שאליה מגיע דוד עקב מלחמתו בארי ובדוב: ה' הוא המנהל את המלחמה ועל כן הוא הקובע את תוצאותיה ללא קשר לנתוני המוצא של הצדדים הלוחמים.

עוצמתו הגדולה של סיפור הגרעין כאן היא בהולכת השולל של הקורא עצמו, שכן הקורא ההולך וקורא את שיחת דוד ושאל סובר לתומו כי מסקנת דוד מעימותו עם חיות הטרף תהיה: 'כשם שגברתי על הארי והדוב, לפיכך אני כשיר להילחם גם בענק הפלישתי'. לרגע הקורא עומד בעמדתו של שאול המלך, הסובר כי לפניו גיבור המנסה לשכנעו בגבורתו. דווקא בשל אשליה זו מסקנת דוד מפתיעה וחדה כל כך: לא אני בגבורתי ניצחתי את הארי והדוב אלא ה' הוא שהציל, ולא רק שאול מופתע ומתרשם ממסקנה זו אלא אף הקורא עצמו. ואכן, הראינו כבר לעיל כי זה

70 דוגמה בולטת ומפורסמת היא מעשה יהודה ותמר שבמרכזו תמר ממחזיה ליהודה המחשה של מצבה לאחר שהתחפשה לזונה. יהודה מבין היטב כי לפניו סיפור המיועד להמחיש לו עצמו את אחריותו כלפי תמר שזונחה, שכן מייד לאחר שזוהה כאבי פרי בטנה הוא מודה ואומר לא 'צדקה ממני, אני אבי הילדים', או 'צדקה ממני, אני התנהגתי התנהגות לא מוסרית בבואי אליה', כמתבקש מהקשר משפטה של תמר, אלא 'צדקה ממני פיעל' לאינתתי' ל'שלה בני' (ברא' לח 26). יהודה מבין היטב את תפקידו של 'סיפור הגרעין' (מפגשו עם 'הזונה') כמשליך את משמעותו על סיפור המסגרת (קשרי תמר למשפחת יהודה), ובמקום אחר [היכן?] הארכנו בכך. דברים דומים בדגש שונה מעט מביא גם הרב א' סמט, עיונים בפרשות השבוע, סדרה שנייה, ירושלים תשס"ד, בעיונו לפרשת וישב, עמ' 161–181.

הטיעון המשכנע את שאול כי דוד הוא המתאים, ולכן הוא עונה כהד אחרי דוד:
 'וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל אֶל־דָּוִד לֵךְ וְהָיָה עִמָּךְ (שם)'.⁷¹

הרי זה בדיוק תורף דברי דוד לפלשתי בטרם יצא לקרב מולו פנים אל פנים:
 'וַיִּדְעוּ כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה כִּי־לֹא בְחָרָב וּבְחַנְיָה יְהוֹשִׁיעַ ה' כִּי לֹה' הַמְּלַחְמָה' (פס' 47).

קרבות אינם מוכרעים או נערכים בכלי הנשק, ואין לדעת את תוצאות הקרב מראש על פי איכות כלי הנשק; אלא התשועה היא מעם ה' היא והוא לא עושה שימוש בכלי נשק ארציים.⁷² ובכלל, מה שנדמה לנו כסכסוך בין בני אדם המוכרע בכוחם האנושי, הוא למעשה מעשהו של הקב"ה בעולם, 'כי לה' המלחמה'!

ולא רק המסר שדוד מבקש ללמד בפרקנו הוא מסר הריבוי והריבוד בעולם. דוד עצמו, בעצם תיאור דמותו בפרקנו, הוא מופת לריבוי ולריבוד. דמותו של דוד משורטטת בפרקנו ברבי־מדיות מלאה: הרי אם נשאל, כפי ששאל את אבנר, מיהו דוד המוצג בפרק, מה תפקידו, מה מקומו בעולם, נוכל לענות שדוד הוא בנו הקטן של ישי, אחיו הקטן והפוחז של אליאב, רועה צאן, לוחם, עבד שאול ומשורר, וכל אלה נכונים ומרוכזים בפרקנו; דוד כולו רבי־מדיות ברזמנית. דמויות מעטות בתנ"ך כולו משורטטות ברבי־מדיות כה אינטנסיבית, הנובעת בפרקנו מתיאורו של דוד בהקשרים כה שונים וכה מרוכזים בתוך פרק אחד. נקודה זו, הרבי־מדיות, היא ייחודו וסוד קסמו של דוד.

דווקא הפרק הפותח את סיפור עלייתו של דוד בבית שאול כמנהיג צבאי ומסמן למעשה את תחילתו הממשית של דוד, מתואר באופן זה כדי שהקורא יחוש את סגולתו זו של דוד: ראייתו הרברובדית והמורכבת את המציאות המייחדת אותו כאדם, כלוחם וכמנהיג.

דומה שקיצו של דוד ונפילתו, דעיכתו אלי חטא וזקנה בסופו, מתאפיינים באובדן סגולתו זו. כל עוד דוד עשה במלוא המרץ והכוח בתחומים רבים במקביל, הוא עשה והצליח. אולם מרגע שתש כוחו ושלה אחרים לעשות את מלאכתו בשמו, בבחינת 'וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת־יֹאָב וְאֶת־עֶבְדָּיו עִמּוֹ וְאֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל... וַדָּוִד יוֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַם'

⁷¹ נקודה זו שמעתי מאשתי, שאף העמידה אותי על היות שמו של דוד משקף את ראייתו המורכבת והרבי־מדית של המציאות בעצם היותו פילנדרום, שם הנקרא משמאל לימין כשם שהוא נקרא מימין לשמאל.

⁷² אי אפשר שלא לשים לב לאירוניה הרקה שבדברי דוד כלפי מנהיגיו הצבאיים של צבא ישראל, הלא הם יהונתן, גיבור הקרב הקודם נגד פלישתים, המחזיק באחת משתי החרבות היחידות שבידי מחנה ישראל (שמ"א יג 22), ושאל העושה שימוש רב בחניתו (שמ"א יח 11; כו 7). דברי דוד מכוונים בעיקר נגד גישתו הכוחנית של שאול, אך גם מנסחים בשורת מנהיגות חדשה ל'כל הקהל': לא עוד מנהיגים הנסמכים על חימושם הייחודי בגבורתם, אלא מנהיג הנשען על אמונתו בתשועת ה'!

(שמ"ב יא 1),⁷³ הרי שהכישלון רובץ לפתחו, ועד מהרה הוא נופל וסופו שיהפוך למלך זקן שאנשי חצרו זוממים למרוד בו בסתר ומנווטים את התנהלותו במתק שפתיים מתוכנן.⁷⁴

⁷³ אין הכוונה בכך כדי לטעון כי זה שורשו היחיד של חטא דוד בבתשבע, אולם בוודאי יש כאן נקודת עומק שיש מקום להרחיבה.

⁷⁴ עיינו מל"א א.

But David Occasionally Went and Returned:

About the simultaneous Feature in I Samuel 17

Tzachi Cohen

Abstract

Summary: The famous tale of David's battle with Goliath (Samuel I, 17) puts to use a prominent literary vessel, known from other Biblical chronicles, but is used here in an extremely condensed manner. It is the synchronical description. This paper will demonstrate and characterize this literary component and try to offer meaning to the extremely condensed use of it in this story in particular. We will suggest that besides creating an ironic atmosphere concerning Saul's efforts and David's success, there is also an expression of a central aspect of David's personality as it is portrayed in the Books of Samuel and the Psalms, and perhaps even a hint of a new perception of Divinity which David is hoping to bequeath in Israel.

Key words

Samuel I, simultaneous story telling, literature, Bible, time-space

(Online) journal homepage: <https://bit.ly/2CBAStH>